

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การวางแผนจัดการขยะมูลฝอย ขององค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535
2. บทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กร
3. การวางแผนจัดการขยะมูลฝอยในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. การจัดการขยะและกระบวนการจัดการ
5. การจัดการสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ถูกตราขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขและกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการใช้อุจจาระเป็นปุ๋ย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น โดยพระราชบัญญัตินี้ได้ให้ความหมายของ“สิ่งปฏิกูล” หมายความว่า อุจจาระหรือปัสสาวะ และหมายความรวมถึงสิ่งอื่นใดซึ่งเป็นสิ่งโสโครกหรือมีกลิ่นเหม็น “มูลฝอย” หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ขยะพลาสติก ภาชนะใส่อาหาร เศษมูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น “ราชการส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า เทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นราชการส่วนท้องถิ่น “ข้อกำหนดของท้องถิ่น” หมายความว่า ข้อบัญญัติ เทศบัญญัติ หรือข้อบังคับ ซึ่งตราขึ้นโดยราชการส่วนท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ให้มีคณะกรรมการสาธารณสุข ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการกำหนดนโยบาย แผนงานและมาตรการเกี่ยวกับการ

สาธารณสุข และพิจารณาให้ความเห็นในเรื่องใดๆ เกี่ยวกับการสาธารณสุขตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย ศึกษา วิเคราะห์และให้ความเห็นต่อรัฐมนตรีในการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งเกี่ยวกับการสาธารณสุข ให้คำแนะนำต่อรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวง และต่อราชการส่วนท้องถิ่นในการออกข้อกำหนดของท้องถิ่น ให้คำปรึกษาแนะนำแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติ กำหนดโครงการและประสานงานระหว่างส่วนราชการและราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ได้ระบุให้การจัดตั้งปฏิกฏและมูลฝอยในเขตราชการส่วนท้องถิ่นใดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ออกกฎ และได้กำหนดเป็นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อ พ.ศ. 2551 เรื่อง การจัดตั้งปฏิกฏและมูลฝอย พ.ศ.2551 ซึ่งถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยของตำบล (laws.anamai.moph.go.th)

2.2 บทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กร

อนันท์ ปันยารชุน (2539) กล่าวว่าไว้ว่า ในการจัดการแก้ไขปัญหามลพิษ จะสามารถแยกสมาชิกในสังคมไทยกลุ่มใหญ่ได้สามกลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ รัฐ ซึ่งรวมทั้งสถาบันการเมืองและข้าราชการ ซึ่งต้องดูแลการพัฒนาประเทศ รับผิดชอบ ออกระเบียบ ข้อบังคับ หรือกำหนดสิ่งจูงใจเพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสามารถรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนสืบไปได้ กลุ่มที่สอง คือฝ่ายธุรกิจ ซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าและผู้ให้บริการ กลุ่มนี้ผลิตสินค้าและบริการมากมายหลายชนิดสำหรับตลาดในประเทศและส่งออกไปจำหน่ายทั่วโลก ต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นวัตถุดิบ ในกระบวนการผลิตต้องมีของเสียออกมา เช่น ขยะ และน้ำเสีย เป็นต้น กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มใหญ่ คือ ประชาชน กลุ่มนี้เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ในฐานะผู้ผลิตก็ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในฐานะเป็นผู้บริโภคใช้สินค้าและบริการที่ฝ่ายธุรกิจผลิตออกมา คนกลุ่มนี้อาศัยทั้งในเมืองและชนบท

ในการจัดการแก้ไขปัญหามลพิษ ของสมาชิกในสังคมไทยทั้งสามกลุ่มนั้นมีหน้าที่แตกต่างกัน โดย รัฐ มีหน้าที่หลัก คือ ชี้นำและเข้าแทรกแซงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม เพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น ในการจัดการสิ่งแวดล้อมรัฐจึงต้องกำหนดทิศทางการแก้ปัญหาให้ชัดเจนในด้านนโยบายและกำหนดมาตรการ รวมทั้งกลยุทธ์ที่ใช้แก้ไขที่แน่ชัดมีผลในทางปฏิบัติ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า รัฐจะต้องดำเนินการเองในทุกเรื่อง แต่ต้องกำหนดกรอบที่จะให้สมาชิกในสังคมทั้งธุรกิจและประชาชนปฏิบัติและให้ความร่วมมือ สำหรับภาคธุรกิจผู้ประกอบการต้องเข้าใจว่าสิ่งแวดล้อมทุกอย่างมีคุณค่า ต้องใช้อย่างมีความรับผิดชอบ การปล่อยน้ำ

เสียลงลำนํ้าสาธารณะโดยไม่มีการบำบัด เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดตั้งอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายในการบำบัด ผลสุดท้ายนํ้าเน่า รัฐบาลส่วนกลางหรือเทศบาลส่วนท้องถิ่นต้องทำการบำบัดโดยใช้งบประมาณของรัฐซึ่งเป็นเงินภาษีอากรของคนทั้งประเทศ ควรที่จะใช้เพื่อคนส่วนรวม ช่วยเหลือราษฎรผู้ยากไร้และด้อยโอกาส กลับต้องนำเงินภาษีที่มีจำกัด มาบำบัดนํ้าเสียที่โรงงานระบายนํ้าทิ้ง ซึ่งควรจะเป็นภาระและความรับผิดชอบของธุรกิจต้นกําเนิดนํ้าเสียเอง ดังนั้นภาคธุรกิจต้องมีความรับผิดชอบต่อและคํานึงถึงส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน สำหรับกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มประชาชน เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดที่จะมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นของประชาชนทุกคน ดังนั้นหากประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนควบคู่กับการเอาใจใส่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ แต่การให้ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไม่ง่าย เพราะประเทศไทยประกอบด้วยคนจำนวนมากถึง 60 ล้านคน ฐานะและความเป็นอยู่ต่างกัน ปัญหาของแต่ละคนต่างกัน มองเห็นปัญหาต่างกัน คนอยู่ในอาคารชุดกลางเมืองกับคนอยู่บ้านจัดสรรได้ทางควํามมองปัญหารถไฟชนส่งมวลชนต่างมุมกัน คนทำไร่เลื่อนลอยในเขตป่าอนุรักษ์กับคนฐานะปานกลางในเมืองมองเห็นประโยชน์ของป่าไม้ต่างกัน การสร้างจิตสำนึกร่วมกันจำต้องอาศัยเวลาเพื่อให้คนส่วนใหญ่ที่ต่างพื้นฐานการศึกษา ต่างพื้นฐานการประกอบอาชีพได้เข้าใจในผลประโยชน์ของประเทศร่วมกันเสียก่อน จำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ แต่ต้องประคับประคองให้คนส่วนน้อยอยู่รอดปลอดภัยด้วย

ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย นอกจากทุกคนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีแล้ว ทั้งสามกลุ่มต้องปฏิบัติงานร่วมกันจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้

2.3 การวางแผนจัดการขยะมูลฝอยในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กล่าวถึงการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่มีประสิทธิภาพ ข้อสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจคือ ข้อมูลในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลจำเป็นต้องมีการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลที่สามารถเรียกใช้งานได้อย่างรวดเร็ว คล่องตัว และมีการจัดเก็บอยู่ในระบบเดียวกันง่ายต่อการสืบค้นข้อมูล สำหรับขั้นตอนในการจัดทำและจัดเก็บข้อมูลเพื่อการวางแผนมีดังนี้

1. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมด โดยข้อมูลที่ควรรวบรวม และจัดเก็บไว้ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆดังนี้

- 1) ข้อมูลประชากร ทั้งประชากรตามทะเบียนราษฎรและประชากรแฝง
- 2) ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ข้อมูลปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยในแต่ละวัน

4) ข้อมูลองค์ประกอบของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น เช่น ร้อยละของขยะอินทรีย์ แก้ว พลาสติก กระดาษ หรือขยะอันตรายอื่นๆ เป็นต้น

5) ข้อมูลการจัดเก็บ รวบรวมขยะมูลฝอย เช่น จำนวนถังรองรับขยะมูลฝอย การกระจายของถังตามเขตชุมชนต่างๆ จำนวนพนักงานเก็บขน เส้นทางในการเก็บขน จำนวนรถเก็บขน ขยะมูลฝอย ความพอเพียงในการจัดเก็บในปัจจุบัน

6) ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่กำจัดขยะมูลฝอยในปัจจุบัน เช่น ขนาดพื้นที่ ที่ตั้ง การจัดการ สิ่งแวดล้อมโดยรอบ

7) จำนวนข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่น

2. การนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดหมวดหมู่ให้ชัดเจน โดยการป้อนข้อมูลเพื่อจัดเก็บในระบบคอมพิวเตอร์ หรือพัฒนาเป็นระบบข้อมูลสารสนเทศ (Management Information System: MIS) ที่เรียกใช้งานได้ง่าย

3. การออกแบบฟอร์ม สำหรับการบันทึกข้อมูลรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายปี ให้กับฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้กรอกข้อมูลในแบบฟอร์มเพื่อให้มีการจัดเก็บข้อมูลไว้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนของผู้บริหาร การกรอกแบบฟอร์มข้อมูลนี้จะได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพที่สามารถนำมาวิเคราะห์และวางแผนต่อไป

4. ข้อมูลที่รวบรวมและจัดเก็บไว้ ควรมีการพัฒนาให้ทันสมัยตลอดเวลา โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ควรบันทึกทุกวัน เพื่อที่จะได้ทราบปริมาณขยะมูลฝอยที่ผลิตได้ในแต่ละวัน ซึ่งข้อมูลอาจแตกต่างกันไปตามสภาพของฤดูกาล เช่น ถ้าเป็นฤดูที่มีผลไม้มาก ประเภทของขยะมูลฝอยก็อาจเป็นพวกขยะอินทรีย์ ที่ย่อยสลายง่ายกว่ามูลฝอยประเภทอื่นๆ เป็นต้น

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมอบหมายหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล หรือบันทึกข้อมูลให้กับเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเฉพาะในการดำเนินงาน ซึ่งโดยมากอาจมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมหรือกองช่าง ทั้งนี้อยู่ที่โครงสร้างการบริหารงานขององค์กรนั้นๆ เจ้าหน้าที่เหล่านี้ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ (Information Data Based) รวมทั้งต้องมีความชำนาญในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์

6. การนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาใช้ในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจนั้น เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้บริหารท้องถิ่นควรเรียกข้อมูลมาประกอบในการตัดสินใจวางแผนงานด้านการจัดการขยะมูลฝอย เช่น ความต้องการของจำนวนถังรองรับขยะมูลฝอยควรเป็นเท่าใดในแต่ละปี

ขีดความสามารถในการรองรับได้ของสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในปัจจุบัน หรือแม้กระทั่งเรื่องของการพัฒนาจำนวนพนักงานที่จะมาทำหน้าที่ในการเก็บขนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

วิชาญ วงศ์วิวัฒน์ (อ้างในจารุวรรณ ทองไพฑูรย์, 2545: 21-22) ได้สรุปการจัดการขยะมูลฝอยไว้ว่า การบริหารจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง การบริหารจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพตามเป้าหมาย สามารถเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักวิชาการและไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญหรือมีผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมเกินกว่ามาตรฐานที่กำหนด การบริหารงานดังกล่าวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากร งบประมาณและเทคโนโลยี

1. การวางแผน (Planning) คือ การจัดทำแผนดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้กำหนดแผนการพัฒนามาเป็น 5 สาขา คือ สาขาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาขาพัฒนาเศรษฐกิจสังคม สาขาการเมืองการบริหาร สาขาพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งกำหนดแผนงานหลักไว้ 4 แผนงาน ได้แก่

- 1) แผนงานสร้างจิตสำนึกความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) แผนงานเฝ้าระวังป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3) แผนงานบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4) แผนงานการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการจัดโครงสร้างขององค์กรเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ โดยคณะผู้บริหาร มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการต่างๆ ให้เป็นไปตามมติของสภา โดยผู้บริหารจะเป็นผู้แทนองค์การและมีพนักงานเป็นผู้ปฏิบัติงานประจำองค์การ

3. การจัดบุคลากร (Staffing) เป็นการจัดการเกี่ยวกับบุคคลที่ปฏิบัติงานประจำขององค์กรนับตั้งแต่การวางแผนการอัตรากำลัง การสรรหาบุคคลเข้าปฏิบัติงาน การกำหนดระเบียบปฏิบัติ การดูแลและบำรุงรักษา จนกระทั่งพ้นจากการปฏิบัติงาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายขององค์กร

4. งบประมาณ (Budgeting) การดำเนินการด้านการเงินขององค์กรเป็นวิธีการที่ถูกกำหนดขึ้นในลักษณะคล้ายการเงินของกระทรวงการคลัง หรือท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการตรวจสอบและป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อเป็นการให้ทุน ให้โทษแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและเพื่อให้มีการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

5. เทคโนโลยี (Technology) คือ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องยนต์ ที่ใช้ในการกำจัด ขยะมูลฝอย และในรูปแบบโรงงานที่ใช้เครื่องจักรกลกำจัดขยะ มูลฝอย ได้แก่ รถเก็บขนขยะ มูลฝอย รถอัด ขยะมูลฝอย โรงงานกำจัดขยะมูลฝอยที่สามารถนำพลังงานความร้อนจากการเผาขยะ มาผลิตเป็นกระแสไฟฟ้า โรงงานคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย โรงงานทำปุ๋ยจากขยะมูลฝอย ฯลฯ เทคโนโลยีเหล่านี้มีราคาต้นทุนหรือการลงทุนสูงมาก ดังนั้นการนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม ปริมาณขยะมูลฝอย ปัญหาเร่งด่วน ผลตอบแทนที่จะได้รับ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในบริเวณใกล้เคียง และขีดความสามารถด้านงบประมาณที่มีอยู่ รวมถึงจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ มาควบคุมการทำงานของเครื่องจักร และการดูแล บำรุงรักษาอย่างถูกต้อง

2.4 การจัดการขยะและกระบวนการจัดการ

เกรียงศักดิ์ อุคมสินโรจน์ (2537: 272-273 อ้างใน ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ, 2551) ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยไว้ว่า การจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง หลักการในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม การทิ้ง การเก็บชั่วคราว การรวบรวม การขนถ่ายและการขนส่ง การกำจัดขยะมูลฝอยโดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดในทางสุขภาพอนามัย ความสวยงาม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และที่สำคัญที่สุดจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม ในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยปัจจัยในหลายด้านประกอบกัน เช่น ความรู้ในเรื่องขยะมูลฝอย การบริการ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การประสานความร่วมมือทั้งหน่วยงานราชการและประชาชน และการดำเนินการในการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างเหมาะสม

ปริดา เข้มเจริญวงศ์ (2531: 13-14 อ้างใน ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ, 2551) ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยไว้ว่า การดำเนินการจัดการมูลฝอยที่ดี จะต้องใช้วิธีการกำจัดที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลโดยไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม เช่น พื้นดิน แหล่งน้ำและอากาศ เป็นต้น โดยจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ชนิด ปริมาณและลักษณะของขยะมูลฝอย ที่เกิดขึ้นตามประเภทของกิจกรรมและแหล่งกำเนิด
2. ค่าใช้จ่ายและการลงทุนที่ใช้ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการในการกำจัด
3. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ที่ได้รับผลจากการเกิดมลพิษ อาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์
4. การนำเอาทรัพยากรบางส่วนจากขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ
5. กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดการขยะมูลฝอย เป็นสิ่งจำเป็นมากในชุมชนปัจจุบัน เพราะความหนาแน่นของประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และที่ดินว่างเปล่าก็น้อยลง ประกอบกับปริมาณขยะมูลฝอยก็เพิ่มขึ้น ประชาชนก็ไม่สามารถนำขยะมูลฝอยไปทิ้งตามที่ดินว่างเปล่าเหมือนที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนได้ รัฐจึงได้เข้าจัดการเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชน เนื่องจากหากมีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ดังนี้ ธนพร พนาคุปต์ (2538 อ้างใน ศุภชัย ไชยลังกา, 2545)

1. เป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคต่างๆ เพราะขยะมูลฝอยเป็นสิ่งที่เหลือทิ้ง รวมถึงสิ่งสกปรกทั้งหลายที่รวมกันอยู่ จึงมีเชื้อโรคนานาชนิดปนอยู่สามารถจะเจริญแพร่พันธุ์ได้ดีและรวดเร็วในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และถ้าระยะเวลาที่ขยะมูลฝอยถูกทิ้งอยู่นานเท่าไร ปริมาณเชื้อโรคที่มีอยู่เป็นปริมาณมากก็จะแพร่กระจายออกไป ก่อให้เกิดอันตรายแก่สุขภาพของคนและสัตว์ได้

2. เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพาหะนำโรค ได้แก่ แมลงสาบ หนู ยุง แมลงต่างๆ และสุนัข เป็นต้น สัตว์เหล่านี้นอกจากจะเข้าคุ้ยเขี่ยหาอาหาร ซึ่งมีอยู่มากมายในกองขยะมูลฝอยแล้ว ยังใช้เป็นที่อยู่อาศัย วางไข่ ฟักตัวอ่อน และเจริญเติบโตแพร่พันธุ์ต่อไปจนปริมาณมากขึ้น ซึ่งก็เป็นอันตรายอย่างมากที่จะพาเชื้อโรคต่างๆ ที่มีอยู่ในขยะมูลฝอยไปสู่คนและสัตว์ได้อย่างรวดเร็ว และแพร่หลายมากขึ้น

3. เกิดกลิ่นเหม็นและสภาพน่ารังเกียจ เมื่อขยะมูลฝอยเกิดการย่อยสลายโดยแบคทีเรียจะมีกลิ่นเหม็น ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะปริมาณและชนิดขยะมูลฝอย นอกจากนี้ถ้าแมลงวันวางไข่ด้วยจะมีหนอนขึ้น เกิดสภาพไม่น่าดูเป็นขยะที่น่าขยะแขยงอย่างมาก

4. เกิดเป็นเหตุรำคาญแก่บริเวณใกล้เคียง ดังที่กล่าวแล้วว่า เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์และแมลงต่างๆ เช่น หนู แมลงวัน ยุง เป็นต้น สัตว์เหล่านี้เมื่อเพาะพันธุ์มีปริมาณมากขึ้นก็จะออกมาพ่นพางทำความรำคาญให้แก่บริเวณใกล้เคียง นอกเหนือจากการเป็นพาหะนำโรคอีกส่วนหนึ่งด้วย

5. เกิดอุบัติเหตุได้ เช่น เกิดอัคคีภัยในกรณีที่ขยะมูลฝอยมีเชื้อไฟอยู่ ได้แก่ กระดาษพลาสติก ซึ่งติดไฟง่าย ถ้ามีผู้ไม่ระมัดระวังทิ้งกันบูหรืที่ยังติดไฟอยู่ ก็จะเกิดอัคคีภัยได้ง่าย อีกประการหนึ่งอาจเกิดอุบัติเหตุบาดเจ็บแก่ร่างกาย เนื่องจากกองขยะมูลฝอยใกล้กับทางเดินเท้าซึ่งในกองขยะมูลฝอยอาจมีเศษแก้ว เศษโลหะ หรือของมีคม ซึ่งมีผู้สัญจรผ่าน หรือเด็กอาจจะไปเดินเหยียบของมีคมเหล่านี้

6. นอกจากนี้ น้ำเสียจากกองขยะมีความสกปรกสูง มีทั้งสารอินทรีย์ สารอนินทรีย์และเชื้อโรคปนอยู่ หากไหลไปปนเปื้อนบริเวณใดๆ จะทำให้เกิดความสกปรกเสื่อมโทรมของพื้นที่บริเวณนั้นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

พลศักดิ์ ประทุมพรพาล (2540) การจัดการขยะมูลฝอยที่ดีไม่ได้หมายถึงการกำจัดขยะอย่างถูกต้องเหมาะสม แต่หมายถึง การมุ่งหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งก็คือการก่อให้เกิดขยะน้อยลง และลดการเสี่ยงภัยจากมลพิษที่เกิดจากขยะ ดังนั้นการแก้ปัญหาขยะในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยจะต้องเน้นที่การลดการเกิดขยะจากแหล่งก่อเกิดแทนที่จะควบคุมหรือกำจัดเมื่อเกิดขยะขึ้นแล้ว วิธีการที่ใช้ในการลดปริมาณขยะคือ Reduse Reuse Recycle ขยะซึ่งไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้แล้วจึงจะต้องกำจัดโดยการฝังกลบหรือเผา ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยต่อไป

กระบวนการกำจัดขยะมูลฝอย การลดปริมาณขยะจะประสบความสำเร็จได้โดยปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) การลดการเกิดขยะ (Reduce at source) หรือการลดขยะจากแหล่งที่เกิด เราควรพยายามมุ่งหลีกเลี่ยงหรือลดการเกิดขยะหรือมลพิษที่จะเกิดขึ้นหากสามารถทำได้ วิธีการลดปริมาณขยะที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือ อย่าสร้างขยะขึ้นมา ขยะเมื่อไม่เกิดก็ไม่ต้องกำจัด การป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นมาหรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดจึงเป็นขั้นตอนแรกสุด และสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการกับขยะ และสามารถกระทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงการออกแบบผลิตภัณฑ์ เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต หรือเปลี่ยนแปลงการใช้วัตถุดิบทดแทนให้เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้สามารถลดปริมาณทรัพยากรและพลังงานที่ใช้และเกิดขยะน้อยลง ส่งผลให้ประหยัดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการกำจัดขยะและของเสียที่เกิดขึ้น เช่น นำตะกร้าใส่ของแทนถุงพลาสติก การหลีกเลี่ยงวัสดุที่ทำลายยากที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง เป็นต้น

2) การนำผลิตภัณฑ์มาใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นการนำวัสดุของใช้ในรูปแบบเดิมหรือนำมาซ่อมแซมใช้ หรือนำมาใช้ทำประโยชน์อื่นๆ การนำมาใช้ซ้ำอาจแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ การผลิตสินค้าและ การนำของใช้มาซ้ำ เช่น การนำขวดมาใช้บรรจุน้ำดื่ม กระดาษนำกลับมาพับดูใช้ใหม่

3) การนำกลับมาผลิตใหม่ (Recycling) เป็นการแยกวัสดุที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำออกจากขยะและรวบรวมมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าขึ้นใหม่ หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า (Recycle) ขั้นตอนนี้เป็นการนำวัสดุของใช้มาใช้ใหม่เช่นกัน แต่ต่างจากขั้นตอนการนำมาใช้ซ้ำ (Reuse) วัสดุที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตใหม่ (Recycling) สำหรับขยะที่สามารถย่อยสลายได้สามารถแยกไปทำการย่อยสลาย (Composting) เพื่อทำเป็นปุ๋ยธรรมชาติหรือให้ย่อยสลายตามธรรมชาติ ส่วนแก้ว ขวด โลหะ พลาสติก แปรรูปมาใช้ใหม่

4) การฟื้นฟูประโยชน์จากขยะ (Recovery) เป็นการดึงเอาพลังงานจากขยะ ได้แก่การใช้ขยะเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้าจากเตาเผาขยะ การดึงเอาก๊าซที่เกิดจากการหมักของขยะที่หลุมฝังมาใช้

5) การกำจัดขยะ (Residue Disposal) ขยะที่เหลือจากการผ่านขั้นตอนต่างๆ ทั้ง 4 มาแล้ว จึงจะต้องมีการกำจัดอย่างถูกวิธี ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการกำจัดขยะ วิธีการที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่ การฝังกลบ ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการอย่างถูกหลักวิธีและถูกลักษณะ การเผาขยะ ซึ่งสามารถลดปริมาณขยะลงได้มาก แต่มีการลงทุนสูง

การลดปริมาณมูลฝอยตามแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งได้แก่ การลดการก่อเกิดมูลฝอย (Reduce) หรือการลดมูลฝอยจากแหล่งที่เกิด (Reduce at source) การนำผลิตภัณฑ์มาใช้ซ้ำ (Reuse) การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycling) การฟื้นฟูประโยชน์จากมูลฝอย (Recovery) การกำจัดขยะมูลฝอย (Residue Disposal) จะเกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นชุมชน ภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ

1. ทำให้ลดปริมาณการใช้วัตถุดิบและพลังงาน ซึ่งมีผลทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงและสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายบางส่วนลงได้
2. ลดมลภาวะในสภาพแวดล้อม เนื่องจากปริมาณมูลฝอยลดลง
3. เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่หน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ ในการช่วยเหลือและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยแก่ประชาชน เพราะมีสารพิษในสิ่งแวดล้อมลดน้อยลง
5. ประหยัดงบประมาณค่าใช้จ่ายและการลดการเสี่ยงภัยจากการเก็บขน เคลื่อนย้ายและการกำจัดมูลฝอยลงตามปริมาณมูลฝอยที่ลดลง
6. ลดความจำเป็นในการก่อสร้างโรงงานกำจัดมูลฝอยลง ซึ่งจะช่วยประหยัดงบประมาณอีกส่วนหนึ่งด้วย

2.5 การจัดการสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว

กรมการปกครอง (2539) ได้ให้ความหมายของคำว่า สิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว อาจแบ่งเป็นสองลักษณะ กล่าวคือ ความหมายโดยทั่วไปอาจครอบคลุมคำว่า ขยะมูลฝอย กากของเสีย แต่ในทางจัดการก็มีความหมายเฉพาะถึงสิ่งที่แยกออกจากขยะที่ทิ้งในชีวิตประจำวันและอาจนำกลับไปหมุนเวียนใช้ประโยชน์อย่างอื่นในทางเศรษฐกิจ สิ่งของที่ไม่ใช้แล้วบางอย่างสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ใหม่ โดยเพียงทำความสะอาดและไม่ต้องผ่านการแปรรูปใหม่ (Reuse) สิ่งของที่ไม่ใช้แล้วบางอย่างอาจต้องนำไปแปรรูปก่อนใช้ประโยชน์ (Recycle) อย่างไรก็ตามการจัดการสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วทั้งที่เป็นขยะของเสีย และสิ่งของที่หมุนเวียนใช้ประโยชน์ได้ไม่ว่ากรณีใดๆ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดปริมาณขยะในสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวัน สิ่งของที่ไม่ใช้แล้วจึงเป็นของที่

เหลือทิ้งจากการบริโภคอุปโภค หรือสิ่งของที่เสื่อมสภาพจนใช้ไม่ได้แล้ว ตลอดจนของต่างๆ ที่มนุษย์ไม่ต้องการจะใช้ต่อไปแล้ว ของเสียเหล่านี้จะถูกทิ้งมาจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งจากชุมชน สิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว แยกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. สิ่งของเครื่องใช้ที่หมดสภาพการใช้ประโยชน์ เช่น แปรงสีฟัน รองเท้าชำรุด ฯลฯ
2. เศษสิ่งของที่เป็นกากของเสียและขยะมูลฝอยทั่วไป ได้แก่ เศษอาหาร พลาสติก ฯลฯ
3. สิ่งของที่เป็นของเสียอันตราย ได้แก่ ของเสียที่มีส่วนประกอบของสารอันตราย หรือของเสียที่มีฤทธิ์กัดกร่อน หรือมีเชื้อติดต่อบะป่นอยู่ เช่น ซากถ่านไฟฉาย ฯลฯ

ขยะมูลฝอยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ และนับวันจะมีเพิ่มมากขึ้น ทั้งปริมาณและองค์ประกอบอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ การจัดการขยะที่ไม่ถูกต้องทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพ และความเป็นอยู่ของมนุษย์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม

โดยสภาพขยะมูลฝอยเป็นสิ่งที่คนไม่ต้องการแล้วทิ้งไป แต่ในความเป็นจริงแล้วภายในตัวของขยะมูลฝอยนั้นยังคงมีสิ่งที่เป็นประโยชน์อยู่มากบ้างน้อยตามชนิดและส่วนประกอบ อาจจะเป็นประโยชน์ในด้านวัสดุ ด้านพลังงาน หรือในด้านการปรับปรุงคุณภาพของพื้นดิน ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในปัจจุบันจึงมีใช้เพียงแต่กำจัด หรือทำลายให้หมดไปแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องพยายามทำให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนให้มากที่สุดด้วยในเวลาเดียวกัน เช่น การนำไปหมักเป็นปุ๋ยสำหรับบำรุงดินที่ใช้ในการเกษตร การนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงในระบบการทำความร้อน หรือผลิตกระแสไฟฟ้า หรือการคัดแยกเอาส่วนที่ยังคงใช้ได้กลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อีก ในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวม ขนส่ง หรือกำจัด ควรใช้วิธีการที่ไม่ยุ่งยากจนเกินไป ประหยัด เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และในขณะเดียวกันต้องยึดหลักของความถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลให้มากที่สุด

2.6 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย

ไพรัตน์ เคะรินทร์ (2527) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่า น่าจะหมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุม การใช้และกระจายทรัพยากรอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และ ภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของ ตัวเอง

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543 อ้างใน ชูชีพ ศิริ, 2549) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าหมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในระดับท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท ในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนและ การวางแผนพัฒนาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชน แนวคิดการมี ส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการ กระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการ ดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและ ความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็น ทั้งวิธีการและเป้าหมายในเวลาเดียวกัน

ชูชีพ ศิริ (2549) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในกระบวนการพัฒนา ท้องถิ่น มีปัจจัย 4 ด้าน คือ 1. ด้านความผูกพันเป็นเครือญาติและความสัมพันธ์ในชุมชน 2. ด้านการ มีภาวะทางเศรษฐกิจ 3. ด้านการมีปัญหาาร่วมกัน 4. ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกหมู่บ้าน นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยที่คำนึงถึงลักษณะปัจเจก ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคล เกิดจากความต้องการ ความคาดหวัง ความรู้สึกร่วม ความประสงค์ในสิ่งต่างๆ เช่น ต้องการเงิน ต้องการผลประโยชน์อื่น ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่เกิดจากแรงผลักดันจากบุคคลอื่น เช่น ผู้นำ ท้องถิ่นชักจูง เจ้าหน้าที่ของรัฐ เกิดภัยธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตรายส่วนลดและใช้ประโยชน์ของเสีย กรม ควบคุมมลพิษ (2547 อ้างใน ชูชีพ ศิริ, 2549) กล่าวถึงแนวทางและขั้นตอนการให้ประชาชนมีส่วน ร่วมในการสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรหรือเอกชน สำนักจัดการของเสียและสาร อันตรายส่วนลดและใช้ประโยชน์ของเสีย กรมควบคุมมลพิษ ได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรหรือเอกชน หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการกำจัดขยะของหน่วยงานรัฐและเอกชนที่ได้จัดทำขึ้นในพื้นที่ตั้ง ของประชาชน โดยประชาชนท้องถิ่นเข้าร่วมทุกกระบวนการของโครงการในรูปแบบของ คณะกรรมการโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กร รัฐ หรือเอกชน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ประกอบด้วยตัวแทนขององค์กรท้องถิ่น (หรือเทศบาล) หรือองค์กรเอกชนที่เป็นเจ้าของโครงการ องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ หรือบริเวณใกล้เคียง ประชาชนในพื้นที่ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียงและสื่อมวลชนในพื้นที่ มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแผนงานและมาตรการดำเนินงานในการจัดการขยะมูลฝอยครบวงจรของจังหวัด โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยในจังหวัด และมีอำนาจในการตัดสินใจในรูปแบบคณะกรรมการ

ขั้นตอนที่ 2 การตัดสินใจความเป็นไปได้ของโครงการ ซึ่งต้องแต่งตั้งคณะทำงานในขั้นตอนนี้จำนวน 2 ชุด ได้แก่ คณะทำงานศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ กับคณะทำงานศึกษาผลกระทบของโครงการจัดสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่ได้ตัดสินใจแล้วตามการศึกษาของคณะทำงานชุดที่ 1 โดยศึกษาผลกระทบให้ครอบคลุมทุกแง่มุม ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม

คณะทำงานทั้งสองชุดต้องร่วมพิจารณาและตัดสินใจต่อผลการศึกษา โดยให้กระบวนการตัดสินใจตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ซึ่งในทางปฏิบัตินั้น อาจเชิญผู้รู้เข้าร่วมให้ข้อมูลระหว่างการประชุมพิจารณาและควรมีเวลามากพอด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การตัดสินใจจัดทำแผนงานโครงการ ในขั้นตอนนี้คณะกรรมการร่วมจัดทำแผนงาน โครงการที่เป็นผลการตัดสินใจตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อกำหนดความเป็นไปได้ของพื้นที่จัดสร้างตามระบบการกำจัดขยะมูลฝอยที่ได้เลือกไว้แล้ว โดยในการจัดทำแผนงานโครงการนี้อาจเชิญผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมด้วย เช่น นักวิชาการที่มีชื่อเสียงและผู้บริหาร โครงการที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ และควรจัดทำแผนงานการบริหารจัดการ โครงการแบบมีส่วนร่วม ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกกระบวนการของการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 การทำประชาพิจารณ์ คณะกรรมการจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์โครงการก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ที่ได้คัดเลือกไว้ โดยกระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์ต้องทำครบถ้วนสมบูรณ์ตามระเบียบที่กำหนดไว้ และอาจจัดขึ้นมากกว่าหนึ่งครั้ง เพื่อให้ที่ประชุมได้พิจารณาอย่างเต็มที่และได้ข้อสรุปที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 การทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ โดยจัดให้มีการประชุมร่วมกับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะจัดสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยเพื่อพิจารณา 2 ประเด็นสำคัญ คือ การตอบแทนและชดเชยความเสียหายให้กับประชาชนในพื้นที่และการบริหารจัดการโครงการ ทั้งในระหว่างการก่อสร้างและการเปิดดำเนินการระบบการกำจัดขยะมูลฝอย

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอย คณะกรรมการร่วมทำงานกันอย่างใกล้ชิดกับคณะกรรมการควบคุมการก่อสร้างที่กำหนดขึ้นตามระเบียบและมาตรฐานการก่อสร้าง

นอกจากนี้ประชาชนอาจตั้งคณะกรรมการของประชาชนขึ้นอีกชุดหนึ่ง เพื่อติดตามผลการก่อสร้าง และเฝ้าระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้

ขั้นตอนที่ 7 การดำเนินการของระบบกำจัดขยะมูลฝอย คณะกรรมการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับคณะผู้บริหารระบบการกำจัดขยะมูลฝอยที่เปิดดำเนินการ นอกจากนี้ประชาชนอาจจัดตั้งคณะกรรมการของประชาชนขึ้นอีกชุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าติดตามระบุงการดำเนินงานของโรงงาน และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับคณะกรรมการร่วมด้วย ในขั้นตอนนี้จัดให้มีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อติดตาม และประเมินผลกระทบของโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยเป็นระยะๆ ตามมาตรฐานวิชาการ ซึ่งต้องเผยแพร่ข้อมูลที่แจ้งให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน เป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง โดยการเผยแพร่อาจทำผ่านสื่อมวลชน และแจ้งโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเป็นกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้เข้ามามีส่วนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การประสานความร่วมมือ การติดตามตรวจสอบผลกระทบของการดำเนินการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องหนึ่งเรื่องใด อันเป็นการแก้ไขปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของชุมชนหรือท้องถิ่นของตน เพื่อให้บรรลุตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เพื่อให้เกิดการป้องกัน แก้ไข และจัดการได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชนหรือสังคมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสนับสนุนให้เกิดกระบวนการอย่างสร้างสรรค์ โดยมีองค์ประกอบของการดำเนินงาน ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมในเรื่องนั้นๆ ที่ชัดเจน
2. การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ
3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามามีส่วนร่วม
4. การสร้างข้อตกลงร่วมกันในกระบวนการมีส่วนร่วม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรหลักในระดับท้องถิ่นที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการเพื่อจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ดังนั้นหลักเลียงไม่ได้ที่ต้องเข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ริเริ่มร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหา ปัจจุบันการดำเนินการเพื่อจัดหาสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนมักประสบปัญหาการคัดค้านจาก

ประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากการไม่สามารถสื่อสารให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจกันและกันในการวางแผนและตัดสินใจในโครงการ ดังนั้นหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม จะช่วยลดข้อขัดแย้งในโครงการพัฒนาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งความสำคัญของการมีส่วนร่วมในมิติต่างๆ มีดังนี้

- 1) ช่วยเพิ่มคุณค่าในการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน การตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หากเป็นการตัดสินใจฝ่ายเดียว โดยเฉพาะการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาจไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงช่วยในการเพิ่มคุณค่าในการตัดสินใจร่วมกัน
- 2) ช่วยลดค่าใช้จ่ายและเวลาของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา โดยปกติการทำกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จะมีค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถช่วยลดความล่าช้าที่เกิดจากความขัดแย้งได้มาก ในกรณีที่ไม่มี การแก้ไขด้วยการมีส่วนร่วม ปัญหาอาจลุกลามขยายความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้
- 3) ช่วยสร้างฉันทามติร่วมกันของสมาชิกในชุมชนต่อการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง การสร้างข้อตกลงด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นการยอมรับของทุกฝ่ายโดยฉันทามติร่วม (Consensus Building) และเกิดความชอบธรรมในการแก้ไขปัญหาاملพิษสิ่งแวดล้อม
- 4) ช่วยเพิ่มความง่ายต่อการปฏิบัติตามแนวทางการแก้ไขปัญหา การแสวงหาทางออกทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ เพราะมีการระดมความคิดเห็นต่อแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอน วิธีการ หน่วยงานรับผิดชอบ การติดตามประเมินผล ดังนั้นจึงเป็นผลดีต่อการนำไปปฏิบัติตามแนวทางที่ชัดเจน และทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน
- 5) หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าระหว่างกันของกลุ่มพิพาท หากมีความขัดแย้งของสมาชิกในชุมชนต่อปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนย่อมเป็นความเสี่ยงต่อการเกิดการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มพิพาทระหว่างกันได้ ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นการให้ทั้งสองฝ่าย รวมทั้งฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหา ช่วยลดการเผชิญหน้าของกลุ่มได้เป็นอย่างดี
- 6) ดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือของผู้นำชุมชน และ/หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การตัดสินใจของผู้นำชุมชน มักเป็นการประนีประนอมมากกว่าการใช้แนวทางแบบฝ่ายหนึ่งชนะอีก

ฝ่ายหนึ่งแพ้ (Win-Lose Approach) ซึ่งจะทำให้ผู้นำชุมชนมีแรงกดดันจากสมาชิกในชุมชนมาก อย่างไรก็ตามการประนีประนอมกันมักไม่นำมาซึ่งการหาข้อตกลงร่วมกันได้ อันทำให้การแก้ไขปัญหาไม่เกิดผลเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วม จึงเป็นการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่เฉพาะผู้นำชุมชนฝ่ายเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีข้อสรุปที่เกิดจากทุกฝ่าย ผู้นำชุมชนเพียงแต่อำนวยความสะดวกในการเตรียมการให้เกิดการมีส่วนร่วม และนำผลและข้อตกลงไปปฏิบัติ

7) พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชนในการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ผลกระทบ โอกาสในการแก้ไขปัญหา และความต้องการในการแก้ไขปัญหา นำเสีย ดังนั้นผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการด้วยความสมัครใจจะเกิดการพัฒนาความคิดและทักษะในกระบวนการให้ได้มาซึ่งทางออกของการแก้ไขปัญหา เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและช่วยสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับชุมชน (<http://www.thailocaladmin.go.th>)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การวางแผนจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กิ่งแก้ว กุคโสภาส (2543) ได้ศึกษากระบวนการและข่ายความร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า กระบวนการ การจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรทุกองค์กร ยังใช้วิธีการเผาและฝัง โดยมีวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ได้นำขยะทำเป็นปุ๋ยหมักบ้างแต่ก็ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง เพราะขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในการช่วยเหลือแนะนำและให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังไม่มีเมื่อนำขยะมาฟื้นฟูใช้ประโยชน์ใหม่ เพราะเห็นว่าเป็นวิธีที่ยุ่งยาก และใช้ต้นทุนสูง อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ได้มีการคัดแยกขยะมูลฝอยเพื่อนำไปขายและนำไปใช้ประโยชน์โดยทำการซ่อมแซม หรือดัดแปลงนำมาทำความสะอาดเพื่อนำมาใช้ซ้ำบ้าง ด้วยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจถึงการนำมาใช้ประโยชน์ให้สามารถกลับมาใช้ได้หลายๆวิธีการ จึงเก็บวัสดุที่เหลือใช้หรือขยะมูลฝอยส่วนที่ขายได้ให้ผู้รับซื้อของเก่าเพื่อเข้าโรงงานแปรรูปเป็นส่วนมาก

เรื่องข่ายความร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า ทุกองค์กรไม่มีการวางแผนที่ดีอย่างเป็นระบบ ไม่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกันในการจัดการขยะมูลฝอย ขาดการประสานงาน การวางแผนที่ดี ความร่วมมือในการวางแผนมีบ้างในองค์กรภาครัฐกับองค์กรประชาชนแต่ขาดความต่อเนื่อง ในส่วนของการดำเนินงานนั้นมีความร่วมมือในบางส่วน ซึ่งยังไม่ครอบคลุมในการ

จัดการขยะมูลฝอยทั้งหมด จึงส่งผลให้ไม่มีการประเมินผลร่วมกันขององค์กรทั้งในและนอกเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลและส่วนใหญ่มองขาดความรู้ ความเข้าใจถึงวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง ส่งผลให้การจัดการขยะมูลฝอยไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

ศุภชัย ไชยลังกา (2545) ได้ศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า 1.สถานการณ์เกี่ยวกับขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย มีประชากรกลุ่มผู้ผลิตขยะมูลฝอย มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 2.25 ต่อปี เป็นทั้งประชากรที่อาศัยในชุมชนเขตเทศบาลตำบลแม่สาย กลุ่มนักท่องเที่ยว ประชากรแฝง ประชากรผลิตถิ่น จีนฮ่ออพยพ และผู้ข้ามแดน ขยะมูลฝอย มีแหล่งกำเนิดจากที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์ โรงเรียน ตลาดสด และร้านอาหาร มีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ย 17.44 ตัน/วัน โดยประชากรกลุ่มผู้ผลิตขยะมูลฝอยมีอัตราการผลิตเฉลี่ย 0.64 กิโลกรัม/คน/วัน

ประชากรในชุมชนเขตเทศบาลตำบลแม่สาย สรุปได้ว่า มีพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยหลายทาง เช่น การใช้บริการของเทศบาลตำบลแม่สาย การเผา และการฝัง ตลอดจนการนำไปทิ้งยังสถานที่สาธารณะในชุมชน การจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนส่วนใหญ่ยังไม่มีการคัดแยก โดยทิ้งรวมกันทุกประเภท นอกจากนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยกับเทศบาลตำบลแม่สายของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ

แนวโน้มของสถานการณ์ขยะมูลฝอยในอนาคต คาดว่าจะเป็นปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 78.57ตัน/วัน ในอีก 10 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2555 โดยปริมาณขยะมูลฝอยจะมีแนวโน้มสูงขึ้นในอัตราร้อยละ 2.5 กิโลกรัม/ปี ซึ่งเป็นปริมาณที่สูงขึ้นตามแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของกลุ่มประชากรผู้ผลิตขยะมูลฝอยในอีก 10 ปีข้างหน้า นับว่าเป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงและจะนำมาซึ่งปัญหาในการบริหารจัดการในอนาคต

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลแม่สาย การวิจัยพบว่า ระบบรวบรวม การจัดเก็บ และการขนส่ง ตลอดจนการกำจัด ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ขาดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และรถยนต์บรรทุกขยะยังมีไม่เพียงพอ อีกทั้งบุคลากรยังขาดความชำนาญ ขาดประสบการณ์ และมีจำนวนจำกัด ด้านวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยยังไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการและไม่มีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นของตนเอง นอกจากนี้งบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอยก็ยังมีจำนวนจำกัด

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการขยะมูลฝอย 1) เทศบาลตำบลแม่สายควรจัดทำแผนแม่บทในการจัดการขยะมูลฝอยในระยะยาว 5-10 ปี และจะต้องจัดทำแผนในระยะสั้น หรือแผนประจำปี ให้สอดคล้องและครอบคลุมแผนงาน 4 แผนงาน ได้แก่ แผนงานสร้างจิตสำนึกและความตระหนัก แผนงานเฝ้าระวังป้องกัน แผนงานบำบัดและฟื้นฟู และแผนงานศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2) เทศบาลตำบลแม่สาย จะต้องพัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กร เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพ ให้มีความสามารถรองรับและแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลแม่สายมี 3 แนวทาง คือ 5.1) เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลและมีประสิทธิภาพ 5.2) ควบคุมการผลิตขยะมูลฝอยของประชาชน 5.3) ให้เกิดความร่วมมือกันทั้งในภาครัฐ เอกชน และประชาชน

ชูชีพ ศิริ (2549) ได้ศึกษาการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลบ้านกาด อำเภอแม่ว่าง จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า ปริมาณขยะในเขตเทศบาลตำบลบ้านกาดส่วนใหญ่มีแหล่งกำเนิดจากสถานประกอบการพาณิชย์โดยเฉพาะขยะประเภทพลาสติก ประชาชนมีการคัดแยกขยะภายในครัวเรือนก่อนทิ้ง โดยแบ่งขยะเป็น 2 ประเภท คือขยะเปียก และขยะแห้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกประเภทขยะอยู่ในระดับน้อย ซึ่งทำให้สถานการณ์ขยะโดยรวมยังไม่สามารถลดปริมาณลงได้และการบริหารจัดการขยะของเทศบาลไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพื่อให้การจัดการขยะของเทศบาลตำบลบ้านกาดเกิดประสิทธิภาพ จึงต้องมีการณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการคัดแยกประเภทขยะตั้งแต่ระดับครัวเรือนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะร่วมกับเทศบาลเพื่อเป็นพื้นฐานของการแก้ไขปัญหาขยะและลดปริมาณขยะที่มีประสิทธิภาพต่อไป

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2551) (สกว.) ฝ้ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศึกษาเรื่อง “การสร้างยุทธศาสตร์การจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านนาบอน หมู่ 2 ต.ทุ่งงาม อ.เสริมงาม จ.ลำปาง” (ทุน CBMAG) พบว่า บ้านนาบอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านข้อมูลการประชาคมที่สำคัญคือ ปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชน เนื่องจากบ้านนาบอนมีที่เป็นสาธารณะในหมู่บ้านที่ได้โอนกรรมสิทธิ์ให้เทศบาลตำบลทุ่งงามเป็นผู้รับผิดชอบและใช้ประโยชน์ในการจัดการขยะ โดยเทศบาลมีวิธีการจัดการขยะโดยการเทกองแล้วเผา และก่อให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติ ในปีพ.ศ.2548 เกิดสถานการณ์ที่ชุมชนได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นมลพิษทางอากาศ และกลิ่นเหม็นที่เกิดจากขยะ และต่อเนื่องไปจนถึงปีพ.ศ.2551 ที่ส่งผลทางด้านสุขภาพของคนในชุมชน ทั้งโรคภูมิแพ้ ระบายท้องและปวดเมื่อย เหนื่อยอึดอัด

การวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งโดยนำปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหาร่วมของชุมชนเป็นประเด็นการศึกษาวิจัย ทำให้ชุมชนเป็นเจ้าของเรื่อง เกิดรูปแบบของการเรียนรู้ และก่อให้เกิดเป็นกลไกการและแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะที่อาศัยข้อมูลจากงานวิจัย ต่อยอดรูปธรรมการสร้างแนวทางการทำงานวิจัยที่ใช้ฐานของชุมชนเป็นตัวตั้งในการแก้ไขปัญหาในรูปแบบของการสร้างคุณค่าวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับปริญญาโทเพื่อวางกลยุทธ์การแก้ไข

ปัญหาและให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหในระดับนโยบายท้องถิ่น ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเป็นข้อมูลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ใช้ปัญหาด้านขยะของชุมชนเป็นตัวตั้ง ภายใต้การดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาที่มีความยืดหยุ่นในลักษณะทำไปปรับไปภายใต้บริบทของพื้นที่และพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัย หลังจากผู้วิจัย นักวิจัยชุมชน ตลอดจนคนในชุมชนบ้านนาบอนได้ทราบถึงสภาพปัญหาขยะที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการจุดประกายและกระตุ้นให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหามาของชุมชนร่วมกันด้วยการร่วมลงมือปฏิบัติ ด้วยความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการปัญหามาของชุมชน เกิดทีมนักวิจัยชุมชนที่สามารถเป็นแกนนำในการศึกษาสำรวจข้อมูลสถานการณ์ขยะ และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การปฏิบัติการร่วมกันในการพัฒนา ทั้งในระดับครัวเรือนของตนเอง การคัดแยกขยะ การทำน้ำหมักชีวภาพ จนสามารถคลี่คลายปัญหามาของชุมชนภายใต้รูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้อง และเป็นต้นแบบของการจัดการขยะชุมชนที่กองอนามัยและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลเสริมงามพร้อมให้การอุดหนุนงบประมาณการดำเนินงานต่อไป (<http://www.vijai.org>)

มาริสตา สุรินทร์ (2551) ได้ศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการในเขตเทศบาลตำบลต้นเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่าปัญหาด้านปริมาณ จำนวนขยะในพื้นที่เทศบาลต้นเปามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทั้งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และเดินทางผ่านหรือมาท่องเที่ยวในพื้นที่ ปัญหาด้านการจัดการได้แก่ไม่มีการนำวิธีการจัดการขยะรูปแบบใหม่มาใช้ ถึงขยะที่เทศบาลมีไว้บริการประชาชนยังเป็นที่รวมไม่ใช่ถังแบบคัดแยกขยะ และการดำเนินโครงการคัดแยกขยะไม่ต่อเนื่อง

แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า เทศบาลได้เริ่มนำแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยใหม่ๆ เข้ามาจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ เริ่มมีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน ในเรื่องการคัดแยกขยะที่ใช้ได้กับใช้ไม่ได้ พร้อมทั้งมีการส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านเก็บขยะรีไซเคิลไว้จำหน่ายเป็นรายได้ของประชาชนเอง มีการนำถังขยะแบบถังเดียวไว้บริการประชาชน โดยจะนำไปกำจัดที่อำเภอฮอดโดยวิธีการฝังกลบ

ด้านข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปพัฒนาเป็นแนวทางสู่แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยแบบยั่งยืน 1) ควรเริ่มจากการให้ประชาชนมีความรู้เรื่องประโยชน์และโทษของขยะมูลฝอย 2) ให้ความรู้ประชาชนถึงการจัดเก็บขยะให้ถูกวิธี การนำขยะมูลฝอยประเภทต่างๆกลับมาใช้ใหม่ 3) เทศบาลควรจัดเตรียมถังขยะไว้บริการประชาชนระบบ 3 ถัง มีถังขยะเปียก ถังขยะแห้ง และถังขยะมีพิษ 4) มีการจูงใจให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมมือกันในการรักษาความสะอาด เช่น มีการประกวดหมู่บ้านน่าอยู่ โดยมีการประกาศการจัดลำดับและมอบรางวัลประจำเดือนทุกเดือน เป็นต้น

2.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้สร้างกรอบแนวคิดให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อตัวแปรตาม คือ การวางแผนจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

การวางแผนจัดการขยะมูลฝอย

- นโยบายของผู้บริหารด้านการจัดการขยะ
- การร่วมกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- จำนวนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดโครงการ งบประมาณด้านงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- ค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บและกำจัดขยะ
- การคำนวณจำนวนขยะมูลฝอยในชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย

- การมีส่วนร่วมในประชุมวางแผนจัดการขยะมูลฝอย
- การมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการ งบประมาณด้านงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้าน Reduce, Reuse, Recycle
- การประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน

การตอบสนองต่อการแก้ปัญหาปริมาณขยะ

1. การยอมรับและดำเนินการตามโครงการ กิจกรรมด้านการจัดการขยะมูลฝอย
2. การจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน
3. ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล